

TRI GODIŠNJAKA »GLASNIKA ARHIVA I DRUŠTVA ARHIVISTA«
BOSNE I HERCEGOVINE»

U oblasti arhivistike, do sada nedovoljno obrađivanoj, pokrenut je prije tri godine časopis »Glasnik arhiva i Društva arhivista Bosne i Hercegovine«. Do sada su izašle tri knjige, kao godišnjaci.

S obzirom na vrijednost ove publikacije, prvenstveno za istoričare, ukratko ćemo se osvrnuti na sve tri knjige, od kojih svaka sadrži radove podijeljene u pet tematskih oblasti, i to: I. Arhivistika i arhivska služba; II. Članci i rasprave; III. Grada; IV. Prikazi i ocjene i V. Društvene vijesti. Objavljeno je 78 radova od 28 saradnika, među kojima se nalazi i nekoliko poznatih naučnih radnika. Objavljeni radovi koji nisu iz uže oblasti arhivistike pisani su, uglavnom, na osnovu arhivske grade. Na taj način Glasnik je već dobio svoju fizionomiju.

U prvoj knjizi Glasnika (Sarajevo 1961) u više napisa tretiraju se izvjesni problemi iz oblasti arhivistike, arhivske službe i istorije Bosne i Hercegovine. Iz toga raznolikog i bogatog sadržaja posebno pominjemo članak »Arhivska služba i perspektive naše istoriografije« u kojem Anto Babić ukazuje na važnost arhivske službe za naučnu istoriografiju, teškoće u tom pogledu sa fondovima iz daljeg perioda, posebno u Bosni i Hercegovini, te uspjehe postignute poslije 1945. g. na korištenju arhivskim fondovima iz perioda 1878. — 1941. godine. Posebno ističe važnost ne samo sređivanja postojećih fondova nego i njihovog dopunjavanja novom gradom.

Dr Miroslav Đorđević u prilogu »O evidenciji i klasifikaciji grade za istoriju radničkog pokreta« razmatra ta pitanja i daje izvjesna praktična rješenja.

»Jugoslovensko-mađarski arhivski pregovori i njihovi rezultati« opširan je napis dr Ferde Hauptmana. On naglašava važnost obavljenog posla za dalje proučavanje istorije naših krajeva koji su administrativno-politički bili pod ugarskom krunom navodeći sve fondove koji su, nakon dužeg vremena, na osnovu Mirovnog ugovora iz 1947. g. preuzeti od Mađarske 1960. godine.

Slavko Mićanović u članku »O nekim problemima i potrebama arhivske službe u Bosni i Hercegovini« ističe da su u Arhivu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, pored niza postignutih uspjeha, i dalje vrlo akutni problem prostorijski i problem kadrova.

U napisu »Državni arhiv Narodne Republike Bosne i Hercegovine (osnivanje, rad i stanje)« Kasim Iović naglašava da se istorijsko-arhivska grada Arhiva SRBiH ni izdaleka ne iskorištava prema svojoj vrijednosti i obilju naučnog materijala za mnogobrojna pitanja vezana za istorijski razvitak Bosne i Hercegovine, počev od druge polovine XIX stoljeća. Osim toga, Iović daje koristan pregled i ocjenu najvažnijih fondova u Arhivu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.

Vrijednost i stanje arhivskih materijala u Orijentalnom institutu u Sarajevu pregledno je obradio Hamid Hadžibegić.

Dokumentovan rad dra Hamdije Kapidžića »Previranja u austro-ugarskoj politici u Bosni i Hercegovini 1912. godine« vrlo reljefno ocrtava ne samo austro-ugarsku politiku u Bosni i Hercegovini 1912. godine, posebno na suzbijanju otpora srpske opozicije u Bosanskom saboru, nego i revolucionarno vrenje u redovima srednjoškolske omladine.

Nedim Šarac je vrlo uspješno obradio »Učešće Komunističke partije Jugoslavije u opštinskim izborima u Bosni i Hercegovini 1928. godine«. On je prikazao razvoj i stanje KPJ u Bosni i Hercegovini, teškoće i uslove ilegalnog rada pred izbore. Kao jednu od karakteristika ovih izbora Šarac uočava obilato iskorištavanje i svjesno produblavanje vjerske i nacionalne podvojenosti stanovništva, kao i činjenicu »da je iz višegodišnjeg sukoba radničkih organizacija, koji se nije uvijek kretao samo u okvirima principijelnosti, rezultiralo ne samo ozbiljno slabljenje pokreta kao cjeline, nego i trajnije potpadanje jednog dijela radničke klase pod vjersko-nacionalistički uticaj buržoazije«. To su bili neki od osnovnih razloga što KPJ i Socijalistička partija kao »političke formacije radničke klase« nisu spadale u red prvorazrednih političkih faktora, pa su vodeće građanske stranke dobile na ovim izborima pretežnu većinu glasova (Jugoslavenska muslimanska organizacija je dobila 1466, Radikalna stranka 1357, a Hrvatska seljačka stranka 749 mandata).

Neke fragmente, do sada malo poznate, iz razvitka radničkog pokreta u Banjaluci iznio je Ibrahim Ibrišagić u prilogu »Razvitak radničkog pokreta u Banjaluci od 1918. do 1941. godine«. I ovaj napis pokazuje da je u Banjaluci postojala, uglavnom, kontinuirana djelatnost naprednih snaga pod rukovodstvom KPJ.

Vrlo interesantnu građu o radu Seoskog i Opštinskog narodnooslobodilačkog odbora u Todorovu (srez Bihać) od 27. novembra 1942. do 9. januara 1943. godine prezentirala je Nevenka Bajić u radu »Devet zapisnika o radu jednog narodno-oslobodilačkog odbora iz 1942. godine«. Tu se radi o razvoju narodnooslobodilačkog pokreta u jednom selu i opštini gdje su stanovnici Muslimani, do rata bili pod uticajem politike Jugoslovenske muslimanske organizacije. Iz zapisnika o radu pomenutih organa vlasti može se vidjeti kako su neposredno poslije Prvog zasjedanja AVNOJ-a sprovedene u život njegove odluke, zatim sastav seoskih i opštinskih narodnooslobodilačkih odbora, te pitanja koja su razmatrana na sjednicama opštinskog odbora, a kojih nije mali broj. Samo neka od tih pitanja su: formiranje i rad partizanske straže, regulisanje odnosa sa pozadinskim vojnim vlastima, čuvanje šuma, pomaganje sirotinje, održavanje postojećih cesta i putova, pitanje izbjeglica i opljačkane imovine, snabdjevanje narodnooslobodilačke vojske i prehrana stanovništva, prikupljanje dobrovoljnih priloga, narodno prosvjećivanje, javni red, te rješavanje određenih građansko-pravnih sporova. Objavljeni materijali imaju osobitu vrijednost, kako za istoričare, tako i za pravnike, političare, pa i sociologe.

Ovaj Glasnik sadrži i nekoliko prikaza knjiga i djela u kojima se uglavnom tretiraju problemi istorije Bosne i Hercegovine. Na kraju su vijesti o radu Društva arhivista Bosne i Hercegovine.

Iz većeg broja objavljenih radova u drugoj knjizi Glasnika (Sarajevo 1962), s obzirom na ograničen prostor, osvrnućemo se samo na neke.

Kasim Isović u radu »Struktura i funkcionisanje organa državne uprave u Bosni i Hercegovini u vremenu od 1918. do 1924. godine« na osnovu raspoložive izvorne arhivske građe, a uz konsultovanje i ostalih materijala vrlo pregledno je obradio osnivanje, organizaciju i rad Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu i Narodne vlade (Narodnog vijeća SHS) za Bosnu i Hercegovinu, zatim Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu i Pokrajinske uprave za Bosnu i Hercegovinu. On dokumentovano dopunjava, a u nekim detaljima i ispravlja izvjesne podatke u napisima o Narodnom vijeću SHS za Bosnu i Hercegovinu (str. 26. i 27). Premda uočava nedostatak određenih arhivskih materijala koji bi omogućili potpuniju sliku o narodnim vijećima uspostavljenim prilikom ujedinjenja 1918. godine, Isović, iznoseći neke primjere, zaključuje da su narodna vijeća izrazila tendenciju da od »privremenih političkih i pripremnih organa prerastu u organe državne vlasti i uprave«, kao i da je Narodna vlada

(Narodnog vijeća SHS) u Bosni i Hercegovini u toku kratkog djelovanja (od 1. novembra do 31. decembra 1918) »sadržavala u sebi svojstvo državne vlade«. Isović prezentira interesantne podatke o učešću predstavnika Bosne i Hercegovine u Plenumu Narodnog vijeća SHS u Zagrebu. Naime, »Pripremni odbor« u Zagrebu obavijestio je bosanske političare dra Jozu Sunarića i Vojislava Šolu da Bosni i Hercegovini pripada ukupno 18 mjesta u Plenumu Narodnog vijeća (od toga 8 za Srbe, 4 za Hrvate i 6 za Muslimane), te 9 mjesta u Središnjem odboru. Karakteristično je u vezi sa ovim da su u Plenum Narodnog vijeća SHS u Zagrebu ušli: Kosta Kujundžić, Gligorije Jeftanović, dr Jozo Sunarić, Vojislav Šola, fra Ljubomir Galić, Šćepan Grdić, dr Luka Čabrajić, dr Savo Ljubibratić, Vjekoslav Jelavić, dr Milan Jojkić, dr Tugomir Alaupović, dr Vladimir Čorović, dr Hamid Svrzo, fra Didak Buntić, Maksim Đurković, dr Mehmed Spaho, proto Dušan Kecmanović i dr Vojislav Besarović. Dakle, 10 Srba, 6 Hrvata i 2 Muslimana. U Središnji odbor su ušli, kako Isović navodi pozivajući se na S. Budisavljevića: dr Jozo Sunarić, Vojislav Šola, dr Milan Jojkić, Šćepan Grdić, fra Ljubomir Galić i dr Luka Čabrajić. Međutim, Bogdan Krizman (Zapisnici Središnjeg odbora »Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba« u Zagrebu, Starine 48, JAZU, str. 336. i 337) pominje da su pored navedenih kasnije u Središnji odbor Narodnog vijeća SHS kooptirani dr Halidbeg Hrasnica i dr Hamid Svrzo. Krizmanovi podaci su potpuniji od onih koje navodi S. Budisavljević, pa smatramo da je Isović u dijelu svoga rada u kom piše o Glavnom odboru Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu (str. 25—34) trebalo da izvrši upoređenje sa citiranim radom B. Krizmana. Prema navedenom, u Središnji odbor Narodnog vijeća SHS iz Bosne i Hercegovine su ušli 3 Hrvata, 3 Srbina i 2 Muslimana. Ako se ovome doda da je u Narodnoj vladi (Narodnog vijeća SHS) za Bosnu i Hercegovinu od 11 članova bilo 6 Srba, 4 Hrvata i 1 Musliman (od 20. decembra 1918. nije bio nijedan Musliman u Zemaljskoj vladi za Bosnu i Hercegovinu sve do sporazuma Jugoslavenske muslimanske organizacije sa Radikalno-demokratskom koalicijom u martu 1921. godine, kada su postavljena 4 muslimana za načelnike odjeljenja) tada se, pored ostalih činjenica, vidi kakav su tretman i položaj imali bosansko-hercegovački Muslimani u novostvorenoj državi jugoslovenskih naroda. Isović je uspio da utvrdi neke formalno-pravne i druge činjenice i pojedinosti do sada neutvrđene, a odnose se na državno-pravni početak nove vlasti (str. 43), prestanak rada Narodne vlade i početka djelatnosti Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, početak rada Pokrajinske uprave i njenog prestanka (46. i 61), zadatke i nadležnost Glavnog odbora Narodnog vijeća za Bosnu i Hercegovinu (27—30), status Narodne vlade za Bosnu i Hercegovinu i Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu (49, 52, 60). Na bazi ovakvo utvrđenih činjenica Isović je dao potrebna objašnjenja za neophodno razgraničenje arhiva organa državne vlasti od 1918. do 1924. godine (arhivi sadrže gotovo milion djelovodnih brojeva). Isto tako, on je prikazao i haotično stanje u manipulaciji aktima, administrativno-teritorijalnu podjelu tadašnje arhivske službe kao i teškoće oko razgraničenja arhiva. Isović se osvrnuo i na odnos Glavnog odbora Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu i Narodne vlade za Bosnu i Hercegovinu (44), zatim na zloupotrebe vlasti, dolazak činovnika i okružnih predstojnika iz Srbije (53) teške sigurnosne prilike, zbog čega su naročito bili uzbuđeni i nezadovoljni Muslimani »jer je strah njihov da idu teškim danima u susret opravdan«, ako se želi »da ove naše (...) sugrađane uzdržimo uz nas i da ih posve ne očeramo u protivnički tabor«, onda im treba pružiti makar najelementarniju zaštitu, kako to predsjednik Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu Atanasije Šola izvještava Svetozara Pribičevića, ministra unutrašnjih djela u Beogradu. Na kraju treba napomenuti da u vrijeme publikovanja Isovićevog članka nisu bili dešifrovani stenografski zapisnici nekih sjednica Glavnog odbora Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu, pa se njima nije mogao koristiti. Međutim, neovisno od naših napomena, Isovićev rad ostaje prvi dokumentovani i podrobniji napis o državnoj upravi u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1924. godine.

»O komunističkom pokretu u Bijeljini od 1933. do 1938. godine« piše Slavko Mićanović. On posebno naglašava aktivnost napredne omladine i u tom sklopu Udruženja studenata u Bijeljini. Isto tako ističe dosta specifične uslove u kojima je KPJ djelovala u Bijeljini.

Nevenka Bajić u radu »Pregled učešća žena u radničkom pokretu Bosne i Hercegovine do Obznane 1921. godine« piše o organizovanoj aktivnosti bosansko-hercegovačkih žena za poboljšanje uslova rada i položaja radnica, kao i o njihovom učešću u sindikalnim organizacijama, Socijaldemokratskoj stranci Bosne i Hercegovine i Socijalističkoj radničkoj partiji Jugoslavije (komunista). Ona upozorava na činjenicu da su žene bile vrlo aktivne u početku 1918. Tada su, pored drugih akcija, održale više javnih skupština, »proslavu ženskog dana«, »veliki sastanak žena« i »pozorišno veće«. Koliko je ta aktivnost bila svestrana i obimna, pokazuje i činjenica da je na tim sastancima bilo prisutno i po nekoliko stotina Muslimanki. Ova činjenica je utoliko značajnija što je do tada aktivnost radnica — Muslimanki u radničkom pokretu bila sasvim minimalna, iako ih je bio priličan broj, naročito u dvije glavne tvornice gdje je radila ženska radna snaga (Tvornica duhana u Sarajevu i Tvornica čilima u Sarajevu).

Nedavno izašla treća knjiga Glasnika (Sarajevo, 1963) sadrži, također, više značajnih radova iz istorije Bosne i Hercegovine. Među njima su i dva rada o omladinskom pokretu u Bosni i Hercegovini između dva rata. U jednom Slavoljub Cvetković piše o solidarnosti učenika u Mostaru sa beogradskim studentima u aprilu 1920. godine, kada su protestovali protiv proganjanja naprednih ljudi u Jugoslaviji. On naglašava da je štrajk mostarskih učenika organizovalo Udruženje Skoja u Mostaru, kao izraz protesta protiv postojećeg pokreta u zemlji koji se pomoću policije pokušao brutalno razračunati sa naprednom omladinom. U drugom radu Rasim Hurem je obradio štrajkove đaka Srednje tehničke škole i Gazi Husrefbegove medrese u Sarajevu u decembru 1936. i januara 1937. g. Hurem je svestranom analizom utvrdio da su štrajkačke akcije napredne đачke omladine u Sarajevu, čiji su organizatori bili članovi KPJ i Skoja pored ostalog, imale snažnog odjeka u gradu i značile afirmaciju naprednog srednjoškolskog pokreta.

S obzirom na posebnu vrijednost za izučavanje rada narodnih vijeća u vrijeme »prevrata« 1918. g. i stvaranja zajedničke države jugoslovenskih naroda, osvrnućemo se detaljnije na rad dra Hamdije Kapidžića »Rad Narodnog vijeća SHS Bosne i Hercegovine u novembru i decembru 1918.« Pored prezentiranja jednog dijela stenografskih bilješki sa sastanka Glavnog odbora Narodnog vijeća, dr Kapidžić je uz to dao detaljna objašnjenja, kao i niz dopuna izvornom gradom i drugim podacima. Kapidžić je, osim toga, dao konciznu i naučno fundiranu ocjenu rada Narodnog vijeća SHS sa Bosnu i Hercegovinu.

Rad dra Kapidžića pruža jasnu sliku u kakvim je uslovima prestala austrougarska vlast u Bosni i Hercegovini, kako je izvršen »prevrat« i kako je bosansko-hercegovački vladajući sloj učinio sve da ne dode do revolucionarnih promjena. Ilustrativni su u tom pogledu podaci o mjerama Glavnog odbora Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu za očuvanje reda i mira po svaku cijenu, o pozivu srpskoj vojsci za dolazak u Bosnu i Sarajevo, o odnosima Narodnog vijeća prema zahtjevima i stavovima Socijaldemokratske stranke Bosne i Hercegovine, o proglašavanju prijevika sudova zbog agrarnih nemira i drugim tada aktuelnim pitanjima.

Iz raspoloživog materijala se vidi da su u vrijeme »prevrata« prilike u Bosni i Hercegovini bile vrlo teške usljed dugogodišnje okupacije, ratnih posljedica i neriješenog osnovnog pitanja u Bosni i Hercegovini — agrarnog pitanja. Revolucionarno raspoloženje, prvenstveno seljačkih masa, u momentu »prevrata« ispoljavalo se u samovlasnom rješenju kmetских odnosa otkazivanjem feudalnih obaveza i zauzimanjem zemalja koje su držali u kmetском odnosu. Pri tome nisu bile rijetke pljačke, paljevine, pa i ubistva (str. 161. i 307). Međutim, Narodno vijeće SHS za Bosnu i Hercegovinu, koje se nije pokazalo spremnim, a niti je u tom momentu željelo da rješava agrarno pitanje, formiralo je u više mjesta prijeke sudove kako bi suzbilo revolucionarno raspoloženje masa. Dosljedno tom svom stavu, nešto kasnije Narodno vijeće držalo se zaključaka Narodnog vijeća SHS u Zagrebu i njegove posebne poslanice seljacima od 14. novembra 1918. g. u kojoj se naglašava da će »dobiti dosta

u to plodne zemlje za svaki posao, a da se nikome ne učini nasilja, nepravde i šteta. To će se provesti po zakonu, jer ako nije po zakonu, nastat će klanje i maizad će oteti sve siledžije, pa će naipošteniji, najmirniji i najmarljiviji ostati i opet bez ičega».

Ovaj rad dra Kapidžića, isto tako, omogućava sagledavanje niza važnih čimbenica potrebnih za potpuniju ocjenu narodnih vijeća. To se prvenstveno odnosi na izbore kotarskih, opštinskih i seoskih narodnih vijeća (229. i 256), njihov odnos prema administrativnom aparatu i prekoračenje ovlaštenja (241—243, 265—266, 308. i 328). Značajni su i podaci o odnosu narodnih vijeća i narodne garde (194), o finansiranju kotarskih narodnih vijeća (205—6. i 255), o plaćanju narodne garde (202. i 204—5), o povećanju plata radnicima od kotarskih narodnih vijeća u Bosanskom Brodu i Drvaru (228. i 262), o odnosu vojne i civilne vlasti (223), o asistiranju srpske vojske za smjenjivanje »neposlušnih« kotarskih narodnih vijeća (292—3), o samostalnosti i samovolji kotarskog narodnog vijeća u Banjaluci (219, 237. i 292) i sličnim pitanjima.

Analizirajući dostupnu građu, dr Kapidžić zaključuje da je Narodna vlada za Bosnu i Hercegovinu, iako imenovana uz saglasnost »Središnjeg odbora« Narodnog vijeća SHS u Zagrebu, »stvarno bila autonomna«. Međutim, može se postaviti pitanje da li je ona, iako privremena, predstavljala stvarnu vlast i u kojoj mjeri? Problem se postavlja tim prije kada se uzme u obzir da Narodno vijeće, a ni Narodna vlada nisu imali svoje vlastite izvršne organe, u prvom redu vojsku i policiju, zbog čega ni u vrlo ozbiljnim situacijama nisu mogli preduzeti gotovo nikakve neophodne potrebne sankcije. Dalje, prilično je nejasno kakav je bio organ Glavni odbor Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu. To nisu znali ni njegovi članovi. Na sjednicama Narodnog vijeća čula su se mišljenja da je to »zbir pojedinaca«, »privremena ustanova« (225), da je Glavni odbor Narodnog vijeća »politička grupacija koja drži vlast u rukama« (230) ili da je to »kontrolni organ egzekutivne autonomne vlade« (312). Jedno je ipak sigurno, a to je da su Glavni odbor Narodnog vijeća i Narodna vlada za Bosnu i Hercegovinu od svog formiranja radili samostalno. Pored ostalog, to naročito ilustruje slučaj neprihvatanja oficira iz Zagreba određenih od Narodne vlade SHS za organizovanje vojske u Bosni i Hercegovini (187 i izvještaj generala Terzića Vrhovnoj srpskoj komandi da je bosanska vlada radila i da će raditi po instrukcijama srpske vlade. Međutim, ipak ostaje nejasno da li su Narodno vijeće i Narodna vlada u Bosni i Hercegovini imali neophodne elemente i prerogative vrhovnih organa vlasti u Bosni i Hercegovini. U sklopu ovog problema treba spomenuti da je postojala i izvjesna samostalnost kotarskih narodnih vijeća u pojedinim mjestima koji nisu priznavali odluke i zaključke Narodnog vijeća i Narodne vlade u Sarajevu.

Pokušaj ujedinjenja Bosne i Hercegovine direktno sa Srbijom — jedno od do sada malo obrađivanih pitanja — sada je radom dr Kapidžića postalo jasnije, premda ono i dalje zaslužuje posebnu naučnu obradu. Pored ranije objavljenih podataka o ovom pitanju, posebno o akciji Vrhovne komande srpske armije putem svoga izvanrednog izaslanika u Sarajevu generala Terzića (B. Krizman: Srpska vrhovna komanda u danima raspada Austro-Ugarske 1918, »Historijski zbornik«, god. XIV, 1961), dr Kapidžić prezentira i obrađuje niz dokumenata o izjavama većine kotarskih narodnih vijeća u Bosni i Hercegovini o prisajedinjenju Bosne i Hercegovine direktno Srbiji, pa na osnovu toga konstatuje: »Izgleda da je postojalo raspoloženje i kod Narodne vlade, ili bar jednog njenog dijela, da se proglasi ujedinjenje Bosne i Hercegovine sa Srbijom« (291). U prilog takve tvrdnje dra Kapidžića navešćemo, pored citiranog izvještaja generala Terzića Vrhovnoj komandi (288), dio njegove »Beleške za komandanta Štaba Vrhovne komande gosp. vojvodu Živ. Mišića« od 16. novembra 1918. u kome navodi: »Radiće se indirektnim putem da stvar sazri (ujedinjenje Bosne i Hercegovine sa Srbijom, A. P.); većina je Hrvata za to sjedinjenje. Prvi je korak već učinjen davanjem svijui slagališta i spremne na upravu srpskoj vojsci. Moglo bi se to i silom izvesti, ali se bojati komplikacija. Muslimani su za nas i priznaju dinastiju Karađorđevića i izjavili su da će biti lojalni građani. (...) 3. Bosanska vlada izjavila je, da je i do sada radila po instrukcijama srpske vlade, da će i ubuduće isto raditi, (podvukao A. P.) a ako se želi promenu pravca dosadanje politike,

onda da im se izdadu potrebne instrukcije. (...) 6. Oseća se jak uticaj iz Zagreba. Šalju im se naročiti ljudi, bivši austrijski oficiri, radi organizacije vojske i uređenja zemlje u vojnom pogledu. Oni ih odbijaju» (Dr Dragoslav Janković i dr Bogdan Krizman: Građa o stvaranju jugoslavenske države, Beograd 1964, str. 664. i 665). Iz jednog drugog izvještaja generala Terzića vidi se da vojvoda Stepanović (komandant II armije u Sarajevu) moli »da mu se odobri kredit za poverljive (ciljeve)« (Arhiv Vojno-istorijskog instituta JNA u Beogradu, Operacioni dnevnik Operativnog odeljenja Vrhovne komande, popisnik 3, kutija 119, br. 9). Naprijed navedeni podaci, pored ostalog, opravdavaju pretpostavke i prof. dra Dragoslava Jankovića da je u vezi sa »posrednim radom« srpske vlade na ujedinjenju Bosne i Hercegovine sa Srbijom došla odluka narodnih vijeća u Bosanskoj Krajini o ujedinjenju sa Srbijom (Društveni i politički odnosi u Kraljevini SHS uoči stvaranja SRPJ (komunista), Istorija XX veka, Zbornik radova I, Beograd 1959, str. 68).

Na kraju treba naglasiti da je za potpunije proučavanje rada narodnih vijeća velika šteta što nije sačuvan i drugi dio stenografskih bilješki, te što nije sačuvano 330 akata Glavnog odbora Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu pohranjenih 19. marta 1919. u arhivi Predsjedničkog ureda Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu (što se pominje u jednom dokumentu). Isto tako, za naučnu obradu ovog pitanja, kao dopuna Kapidžićevom radu, moraju se upotrijebiti zapisnici još sedam sjednica Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu u oktobru 1918. godine koji su upravo objavljeni u »Građa o stvaranju jugoslavenske države« (priredili: dr D. Janković i dr B. Krizman, Institut društvenih nauka, Odeljenje za istorijske nauke, Beograd, 1964).

Poslije pojave navedenih knjiga Glasnika arhiva i Društva arhivista Bosne i Hercegovine možemo sa zadovoljstvom konstatovati da ova publikacija, pored tretiranja pitanja arhivističke teorije i prakse, posebno bosansko-hercegovačke arhivske službe, objavljuje značajnu arhivsku građu i radove iz oblasti istorije, rađene na osnovu arhivske građe bosansko-hercegovačkih arhiva, koji se odnose na našu noviju istoriju. Glasnik je već stekao afirmaciju i postao publikacija koju ne samo što rado čitaju istoričari i drugi kulturni i javni radnici, nego se njom koriste i u naučnim istraživanjima.

Međutim, s obzirom na važnost arhivske građe kao prvorazrednog izvora za naučni rad, mislimo da bi bilo korisno detaljnije i preglednije da se obradi (nego što je to bio slučaj u dosadašnjim brojevima Glasnika) kojim fondovima raspoložu bosansko-hercegovački arhivi, njihovo stanje i mogućnost korištenja. Uspjeh bi bio potpuniji ako bi se obuhvatili i materijali koji se nalaze u arhivima Bosne i Hercegovine, a odnose se na našu Republiku. To bi se moglo učiniti i u formi posebne zbirke ili posebnog izdanja kao što je »Splošni pregled fondova Državnoga arhiva LR Slovenija« (Ljubljana 1960) ili priručnik pod naslovom »Arhivski fondovi u Vojvodini« (Novi Sad 1962). Istovremeno bi to moglo služiti kao materijal za pripremanu izradu kataloga arhiva u našoj zemlji.

Dalje, i pored upravo pokrenutog časopisa Instituta za proučavanje istorije radničkog pokreta u Sarajevu, mislimo da Glasnik ne bi trebalo da prestane objavljivati građu i radove iz oblasti radničkog pokreta. Naprotiv, objavljivanjem u Glasniku trebalo bi iskoristiti dosta obimnu građu iz te oblasti koja se nalazi u bosansko-hercegovačkim arhivima.

Isto tako bilo bi vrlo korisno da se u Glasniku mnogo više objavljuju građa i radovi iz naše najnovije istorije, naročito socijalističkog perioda.

Decembra 1964.

Atif Purivatra